

ÖNER GÜNÇAVDI

İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) İşletme Fakültesi İşletme Mühendisliği bölümünde iktisat profesörüdür. İTÜ İşletme Mühendisliği bölümünden 1986 yılında mezun oldu, aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü iktisat yüksek lisans programını 1990 yılında birincilikle bitirdi. Warwick Üniversitesi'nden kalkınma iktisadı alanında ikinci yüksek lisans derecesini 1993'te aldı. Nottingham Üniversitesi'ndeki iktisat doktorasını ise 1996 yılında tamamladı.

Kalkınma iktisadı kapsamında makroekonomi, dış ticaret, gelir dağılımı ve yoksulluk gibi alanlarda çalışmalar yapan Günçavdı'nın araştırmalarından elde edilen sonuçlar, yurtiçi ve yurtdışında pek çok bilimsel dergide yer buldu. Makaleleri, *Journal of Development Economics*, *Journal of International Development*, *Journal of Policy Modeling*, *Applied Economics*, *Turkish Studies*, *Economics of Planning*, *Review of Middle East Economics and Finance*, *Middle East Development Journal*, *METU Studies in Development* gibi dergilerde yayımlandı. Biri *Düşten Gerçeğe: Türkiye Sanayisinde Elginkan Topluluğu* (İstanbul: Tarih Vakfı, 2009), diğeri *Yolun Sonu: Türkiye'nin Büyüme, Faiz, Bölüşüm Açmazı ve Yeni Türkiye Söylemi* (Ankara: Efil Yayınları, 2015) olmak üzere iki telif eser kaleme aldı. Yazılarıyla derleme kitaplara katkıda bulundu, alanında bilimsel kitaplar derledi. Yerli ve yabancı kuruluşların düzenlediği toplantı ve programlarda Türkiye ekonomisi ve kalkınma konularında görüşlerini kamuoyuyla paylaşan Günçavdı, ayrıca *Politik Yol* ve *Medyascope* gibi dijital haber sitelerinde düzenli olarak yazıyor; *Medyascope TV*'de Prof. Dr. Haluk Levent'le beraber *Ağır Ekonomi* programını yapıyor.

Günçavdı, Burdur'un Ağlasun ilçesinde yer alan Sagalassos antik kentinin tanıtımına katkıda bulunmak için her yıl yarı akademik toplantılar düzenliyor. Türkiye ve dünya gündeminde yer alan konunun tartışılarak kamuoyunda daha iyi anlaşılmasını sağlamak üzere, akademisyenlerin, gazetecilerin ve siyasi parti temsilcilerinin katılımıyla gerçekleştirilen bu buluşmalar, "Sagalassos Toplantıları" olarak biliniyor. Kamuda ve üniversitede yaptığı yöneticilik ve danışmanlık faaliyetlerinin yanında, çeşitli sivil toplum kuruluşlarında idari görevler üstlenen Günçavdı, halen Elginkan Vakfı Mütevelli Heyeti Değişmez Üyesi'dir. Vakfın yönetim kurulu üyesi ve başkan vekili olan Günçavdı, ayrıca Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı'nın da (TÜSEV) Temsilciler Kurulu'ndadır.

ÖNER GÜNÇAVDI

NASIL BÜYÜDÜK?

2001 SONRASI EKONOMİK BÜYÜMENİN ANALİTİK BİR İNCELEMESİ

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI 731

EKONOMİ 24

ISBN 978-605-399-636-1

1. BASKI İSTANBUL, MART 2024

© İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ İŞLETMESİ

YAZIŞMA ADRESİ: HACIAHMET MAHALLESİ, PİR HÜSAMETTİN SOKAK, No:20, 34440, BEYOĞLU / İSTANBUL

TELEFON: 0212 311 64 63 - 311 61 34 / FAKS: 0212 216 24 15 • SERTİFİKA No: 51672

www.bilgiyay.com

E-POSTA yayin@bilgiyay.com

DAĞITIM dagitim@bilgiyay.com

YAYINA HAZIRLAYAN HÜLYA HATİPOĞLU

TASARIM MEHMET ULUSEL

KAPAK, DİZGİ VE UYGULAMA GÖRKEM DİDEM ÖZTUNCER

DİZİN GÖRKEM DİDEM ÖZTUNCER

BASKI VE CİLT BİNCAN MATBAACILIK YAYINCILIK SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ

TAYAKADIN MAH. ULUBATLI HASAN CAD. NO:255 ARNAVUTKÖY İSTANBUL

TELEFON: 0212 401 98 43 • SERTİFİKA No: 72758

İSTANBUL BİLGİ UNIVERSITY LIBRARY CATALOGING-IN-PUBLICATION DATA

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ KATALOGLAMA BÖLÜMÜ TARAFINDAN KATALOGLANMIŞTIR.

Names: Günçavdı, Öner, author.

Title: Nasıl büyüdüük? : 2001 sonrası ekonomik büyümenin analitik bir incelemesi / Öner Günçavdı.

Description: İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2023. | Includes bibliographical references and index.

Series: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; 731. Ekonomi ; 24.

Identifiers: ISBN 9786053996361 (paperback)

Subjects: LCSH: Turkey --Economic conditions --21st century. | Turkey --Economic policy --21st century. | Economic growth --Tur-

key. | Economic development --Turkey. | Economic stabilization --Turkey. | Financial crises --Turkey. | Monetary policy --Turkey. |

Globalization --Turkey.

Classification: LCC: HC492 .G86 2024

ÖNER GÜNÇAVDI

NASIL BÜYÜDÜK?

2001 SONRASI EKONOMİK BÜYÜMENİN ANALİTİK BİR İNCELEMESİ

*Bizzat kendi yaşamıyla çalışmanın ve üretmenin
en temel insani değer olduğunu bize gösteren babamın aziz hatırasına...*

İçindekiler

- xi** Grafik, Tablo ve Şekil Listesi
xv Önsöz

1 BİRİNCİ BÖLÜM Ekonomik Büyüme ve Sanayisizleşme

- 3 1** Büyümüşüz, Ama Biraz Kalitesiz Olmuş
- 5** Kriz ve Reform
 - 10** Erken Sanayisizleşme Sorunu
 - 13** Küresel Değer Zincirlerinin Kısaltmaları
 - 16** Teknolojik İlerlemelerin Doğurduğu Kısıtlar
 - 18** Finansal Piyasalardaki Koşulların Kolaylaştırıcı Etkisi
 - 21** Uygulanan Para Politikasının Etkisi
 - 22** Siyasi Popülizmin Teşvik Edici Etkisi
 - 23** Talep Yönlü Bakış Açısının Gereği
 - 27** İncelemenin Kapsadığı Dönem
- 31 2** 2001 Sonrası Makroiktisadi Gelişmeler
- 35** Temel Makroiktisadi Gelişmeler
 - 37** Büyüme
 - 38** Faiz
 - 40** İstihdam ve İşsizlik
 - 42** Enflasyon
 - 43** Döviz Kuru
 - 47** Sermaye Akımları
 - 48** Cari Açık
 - 51** Türkiye Ekonomisindeki Yapısal Dönüşüm
 - 58** Gelir Dağılımı
 - 62** Bitirirken

65 İKİNCİ BÖLÜM Büyümenin Finansmanı Sorunu

67 3 Kur ve Faiz İlişkisi Üzerine

- 69** Dışa Açılma ve Büyümenin Finansmanı
- 75** Mal Hareketleri ve Satın Alma Gücü Parite Koşulu
- 80** Sermaye Akımları ve Faiz Haddi Parite Koşulu
- 84** Farklı Piyasalarda Farklı Uyarlanma Hızları
- 88** Uluslararası Piyasalardaki Faiz Artışının Etkisi
- 92** Bitirirken

93 4 Yerel ve Yabancı Likidite İlişkisi

- 94** İmkânsız İstemek
- 97** Zor Dönemlerde Büyüeyebilmek ve Merkez Bankalarının Rolü
- 102** Dışa Kapalılık
- 103** Dışa Açıklık
- 103** Kur Çıpası ve Merkez Bankası Bilançosunda Uluslararası Likiditenin Önemi
- 108** Ulusal Likidite ve Enflasyon İlişkisi
- 110** Yurtiçi Likidite Politikasının Modele Dahil Edilmesi
- 113** Ulusal ve Uluslararası Likidite İlişkisi
- 115** Para Politikası ve Cari İşlemler Dengesi İlişkisi
- 118** Bitirirken

121 Ek 1 Para ve Döviz Piyasası Dengesinin Matematiksel Çıkarımı

127 Ek 2 Faiz ve Satın Alma Parite Koşulları ve Para Piyasasının Eş-Anlı Etkileşiminin Matematiksel Açıklaması

139 ÜÇÜNCÜ BÖLÜM Mal Piyasası Dengesi ve Büyümenin Niteliği

141 5 Malların “Toplulaştırılması” veya “Ayrıştırılması”

- 143** Makroiktisadi Analizde “Toplulaştırılmış” Mal Piyasası
- 146** Toplulaştırılmış Mal Piyasasının Ayrıştırılması
- 150** Ayrıştırılmış Mal Piyasaları ve Fiyat Oluşumu
- 151** Ayrıştırılmış Mallar ve Görelî Fiyatlar
- 162** “Ticarete-Konu-Olmayan Mallar”, Devlet ve Siyaset
- 164** Bitirirken

- 167** **6** Enflasyon Kısıtı Altında “Ayrıştırılmış” Mal Piyasalarında Denge
- 168** Modelin Ana Unsurları
 - 174** “Ticarete-Konu-Olmayan” Mal Piyasası
 - 176** Genel Fiyatlar ve Enflasyon Kısıtı
 - 178** Görelî Fiyatlar
 - 182** Mal Piyasası Dengesi
 - 185** Karşılaştırmalı Statik Analiz
 - 185** “Ticarete-Konu-Olan Mal” Talebinde Artış Ve “Cari Açık”
 - 187** “Ticarete-Konu-Olmayan Mal” Talebinde Artış Ve “Cari Açık”
 - 190** Dış Ticarete Rekabetçilik Artışı ve “Büyüme”
 - 190** Ticarete-Konu-Olmayan Mal Piyasasında Arz Kayması ve “Enflasyonsuz Büyüme”
 - 192** Dışsal Kur Şokları
 - 197** “Ticarete-Konu-Olmayan Mal” Talebinde Azalma
 - 199** Fiyat İstikrarı mı, Büyüme mi?
 - 201** “Enflasyon” ve “Cari Açık” Kaynaklı Büyüme – Erken Sanayisizleşme
 - 204** Bitirirken
- 207** *Ek 3* Mal Piyasası Dengesi – Matematiksel Çıkarım
- 208** Rejim 1: Enflasyon Hedefiyle Uyumlu Talep Yönetimi ($d\pi^H = 0$)
 - 208** Ticarete-Konu-Olan Mal Piyasası
 - 208** Genel Fiyatlar
 - 210** Ticarete-Konu-Olmayan Mal Piyasası
 - 216** Rejim 2: Enflasyon Oranının Hedeflenmediği Serbest Talep Yönetimi ($d\pi^H \neq 0$)
 - 217** Ticarete-Konu-Olan Mal Piyasası
 - 217** Genel Fiyatlar
 - 217** Ticarete-Konu-Olmayan Mal Piyasası

- 221** **7** Ticarete-Konu-Olan Mal Piyasası, Cari Açıklar ve Döviz Kuru
- 223** Uluslararası Rekabet Gücü, Döviz Kuru ve Cari Açık İlişkisi
- 225** Dolar Faizlerin Düşmesi
- 226** Faktör Verimliliğinde Artış
- 227** Talep Şoku
- 229** Dolar Faizlerinde Artış
- 230** Ticarete-Konu-Olan Mal Piyasası Üzerinden Yurtiçi ve Yurtdışı Talep İlişkisi
- 233** Ticarete-Konu-Olan Mal Talebinde Artışın Sonuçları
- 235** Ticarete-Konu-Olan Mal Arzındaki Artışın Sonuçları
- 236** Devülasyonun Etkisi
- 239** Bitirirken
- 241** *Ek 4* Ticarete-Konu-Olan Mal Piyasası ve Cari Açık – Matematiksel Çıkarım
- 245** *Ek 5* Yurtiçi Talep ile Yurtdışı Talep Arasındaki İlişki
- 251** **8** Son söz
- 263** Kaynakça
- 269** Dizin

Grafik, Tablo ve Şekil Listesi

Grafik Listesi

- 41** Grafik 2.1 Sektörel İstihdam Paylarındaki Gelişmeler (1970-2016)
- 46** Grafik 2.2 Finansal Kesim Dışındaki Firmaların Kümülatif Döviz Yükümlülükleri (Milyon \$)
- 50** Grafik 2.3 Cari İşlemler Dengesi (Milyon \$)
- 52** Grafik 2.4 İki ve Daha Fazla Daireli İkamet Amaçlı Binalar (Daire sayısı)
- 55** Grafik 2.5a Ticarete-Konu-Olmayan- İktisadi Faaliyetler (%)
- 56** Grafik 2.5b Ticarete-Konu-Olan- İktisadi Faaliyetler (%)
- 57** Grafik 2.6 Cari Fiyatlarla İnşaat Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı (%)
- 58** Grafik 2.7a Yeni Fiyat Endeksi
- 59** Grafik 2.7b Konut Fiyatlarındaki Aylık Değişim Oranı (%)
- 60** Grafik 2.8 Gelir Dağılımı; Gini Katsayısı
- 155** Grafik 5.1 Ticarete-Konu Olan ve Ticarete-Konu-Olmayan Malların Fiyat Endekslerinin Zamana Göre Seyri

Tablo Listesi

- 36** Tablo 2.1 Temel Makroiktisadi Değişkenler
- 99** Tablo 4.1 Toplulaştırılmış Merkez Bankası Bilançosu
- 105** Tablo 4.2 Merkez Bankası Bilançosu – Kur Çıpası
- 110** Tablo 4.3 Toplulaştırılmış Merkez Bankası Bilançosu
- 156** Tablo 5.1 TÜFE'ye Temel Olan Malların Ayrıştırılması

Şekil Listesi

- 78** Şekil 3.1 Yerli ve Yabancı Malların TL Cinsinden Satın Alma Güçleri
- 79** Şekil 3.2 Yerli ve Yabancı Malların TL Cinsinden Satın Alma Güçlerinin Karşılaştırması
- 83** Şekil 3.3 Faiz Haddi Parite Koşulu ve Sermaye Akımlarının Dengesi
- 87** Şekil 3.4 Mal ve Sermaye Akımlarının Dengesi
- 90** Şekil 3.5 Uluslararası Piyasalardaki Faiz Şokunun Olası Etkileri
- 96** Şekil 4.1 Döviz ve Para Piyasasında İmkânsızlık
- 112** Şekil 4.2 Para Piyasası Dengesi
- 114** Şekil 4.3 Para Piyasası ve Faiz Haddi Parite Koşulu Etkileşimi

- 115** Şekil 4.4 Açık Ekonomide Sıkı Para Politikasının Kur Üzerine Etkisi
- 116** Şekil 4.5 Para Politikası ve Cari İşlemler Dengesi Arasındaki İlişki
- 118** Şekil 4.6 Dış Finansmanın Dinamiği
- 130** Şekil E.2.1 Para Arzındaki Değişmenin Etkisi
- 132** Şekil E.2.2 Gelirdeki Değişimin Etkisi
- 134** Şekil E.2.3 Dolar Faizlerdeki Değişimin Etkileri
- 137** Şekil E.2.4 Yurtdışı Fiyatlarda Değişimin Etkileri
- 150** Şekil 5.1 Ayırıştırılmış Mal Piyasalarında Fiyat Oluşumu
- 153** Şekil 5.2 Ayırıştırılmış Fiyatların Zaman İçinde Olası Eğilimleri
- 170** Şekil 6.1 “Ticarete-Konu-Olan Mal” Piyasası Dengesi (veya Dengesizliği) ve Cari Açık
- 172** Şekil 6.2 Dış Rekabetin Olmadığı Bir Ekonomide “Ticarete-Konu-Olan Mal” Piyasası Dengesi
- 173** Şekil 6.3 “Ticarete-Konu-Olan Mal” Piyasasında Arz Kayması
- 174** Şekil 6.4 Yerel Paranın Değer Kaybetmesi
- 174** Şekil 6.5 Yerel Paranın Değer Kazanması
- 175** Şekil 6.6 “Ticarete-Konu-Olmayan Mal” Piyasasında Denge
- 179** Şekil 6.7 Genel Fiyat Düzeyini Gösteren Fonksiyonlar
- 180** Şekil 6.8 Genel Fiyat Düzeyi ve Görelî Fiyatlar
- 181** Şekil 6.9 Mal Fiyatlarındaki Değişimin Görelî Fiyatlara ve Genel Fiyatlara Etkisi
- 182** Şekil 6.10 Mal Piyasası Dengesi
- 186** Şekil 6.11 “Ticarete-Konu-Olan Mal” Talebinde Artış ve “Cari Açık”
- 188** Şekil 6.12 “Ticarete-Konu-Olmayan Mal” Talebinde Artış ve Enflasyon
- 189** Şekil 6.13 “Ticarete-Konu-Olan Mal” Piyasasında Arzda Artış ve “Büyüme”
- 191** Şekil 6.14 Ticarete-Konu-Olmayan Mal Piyasasında Arz Artışı ve “Büyüme”
- 194** Şekil 6.15 Yerel Para Biriminin Değer Kazanması ve Üretimin Değişen Kompozisyonu
- 196** Şekil 6.16 Yerel Paranın Değer Kaybetmesi, Üretimin Değişen Kompozisyonu ve Enflasyon
- 198** Şekil 6.17 Fiyat İstikrarının Büyüme Tercih Edilmesi
- 199** Şekil 6.18 Büyümenin Fiyat İstikrarına Tercih Edilmesi
- 202** Şekil 6.19 “Enflasyon” ve “Cari Açık” Yaratan Büyüme

- 210** Şekil E.3.1 Enflasyonun ve Talep Düzeyinin Veri Olduğu Durum
- 213** Şekil E.3.2 $\partial N^d / \partial \pi^H < 0$
- 213** Şekil E.3.3 $\partial N^d / \partial \pi^H > 0$
- 216** Şekil E.3.4 Dış Şokların Genel Fiyatlara Etkisi
- 224** Şekil 7.1 Uluslararası Rekabet Gücü, Döviz Kuru ve Cari Açık İlişkisi
- 226** Şekil 7.2 Dolar Faizlerindeki Düşüşün Cari Denge Üzerine Etkisi
- 227** Şekil 7.3 Faktör Verimliliğindeki Artışın Cari Denge ve Döviz Kuru Üzerine Etkileri
- 228** Şekil 7.4 Talep Şokunun Cari Denge ve Döviz Kuru Üzerine Etkileri
- 229** Şekil 7.5 Dolar Faizlerindeki Artışın Cari Denge Üzerine Etkileri
- 232** Şekil 7.6 Ticarete-Konu-Olan Mal Piyasası Dengesi ve İthalat-İhracat Piyasaları Arasındaki İlişki
- 232** Şekil 7.7 İç Talepte Bir Artışın İhracat ve İthalat Piyasalarındaki Dengeye Etkisi
- 236** Şekil 7.8 Ticarete-Konu-Olan Mal Piyasasında Arz Kaymasının İhracat ve İthalat Piyasalarına Etkisi
- 237** Şekil 7.9 Devalüasyonun ve Görelî Fiyatlardaki Değişimin Etkisi

Önsöz

*“Bazen, neyin olacağını anlamak için,
önce neyin olamayacağını görmek lazım.”*

– SÜLEYMAN DEMİREL

Üzerinden tamı tamına 21 yıl geçti. Ülke ekonomisindeki etkileri bakımından yıkıcı olmuş bir krizin ardından AKP'nin iktidara gelişinin üzerinden geçen süre bu. Farklı bir Türkiye hayali sunarak, eski Türkiye'nin kurumlarını yaptıklarını hedef alıp eleştirerek, vatandaşa daha çok refah ve özgürlük vaat ederek iktidara gelişlerinin üzerinden 21 yıl geçti tam olarak.

Bu kısacık döneme, Cumhuriyet'in, AKP öncesindeki 80 yılda yaşadıklarından daha fazlasını sığdırabildik. Geçen bu 21 yıl, Cumhuriyet'imizin 100 yıl boyunca inşa ettiği birçok kurumun tahrip edilip yerine bir yenisinin konmadığı, ülkenin siyasi ve ekonomik yapısının bir daha onarılamayacak derecede tahrip edildiği bir dönem oldu.

Elbette, bu yaşananlar, gelecekte birçok güzel akademik çalışmaya kaynaklık edecektir. Bizim bu döneme ilgimizin kaynağı ise, iktidara geldikten sonra AKP'nin 2017 yılına kadar olan sürede elde ettiği ekonomik başarıların kaynağını anlayabilmektir. Zira AKP'nin bunca sene iktidarda kalmasının nedenine ilişkin kamuoyunda hâkim olan algının, ekonomide gösterdiği başarı olduğu inkâr edilemez.

AKP ekonomi madem yönetiminde gösterdiği maharetle böylesine ekonomik başarılar imza atabilmiştir, o zaman bugün yaşanan başarısızlığın nedeni nedir diye de merak etmiyor değil insan.

Bu kitapta amacımız, bu ekonomik başarıların kaynağında, bizzat AKP'nin ekonomiyi yönetmedeki yetkinliğinin mi, yoksa dünyada ve ülkemizdeki mevcut kurumsal yapının sağladığı hazır imkânların mı rol oynadığını araştırmaktır.

Bu kitapta yer alan konulara dayanak teşkil eden düşüncelerin çıkışı 2005 yılına kadar uzanmaktadır. 2001 krizinin ardından uygulamaya konan makroiktisadi politikaları tartışmaya başladığımız o günlerde, ülke kamuoyu bu politikalara güçlü bir destek vermekte, aykırı düşüncelere pek hoşgörülü yaklaşmamaktaydı. Özellikle 2002-2007 dönemindeki başarılı ekonomik performans, bu politikalara yönelik kamuoyu desteğinin daha da artmasına yol açtı. Bu başarılar, uygulanan politikaların doğruluğu yönünde kamuoyunda bir algının oluşmasında önemli bir gerekçe oluşturdu. Başarıda rol oynayan konjonktürel faktörler, sistematik olarak dikkate alınmak istenmedi. Elde edilen büyümenin sürdürülebilirliğini belirleyen faktörler göz ardı edildi. Sonuç olarak, aşırı dış kaynağa bağımlı ve iç talep çekişli bir büyüme modelinin önü açıldı. Dahası, bu tarz bir modelin ileride ekonomide yol açabileceği olumsuzluklar öngörülemedi.

Bu politikaların olası sonuçları üzerine yaptığımız incelemeler önceleri küçük ölçekli projeler ve makaleye dayalı çalışmalar şeklindeydi. Yaşadığımız olaylar bu erken çalışmaların sonuçlarını doğruladı ve ülkemizdeki ekonomik gelişmeleri değerlendirirken, yeni bir bakış açısının gerekliliği ortaya çıktı.

Bu kitapta tartıştığımız teorik çerçevenin temel unsurları o günlerde şekillendi, ancak böyle bir kitabın yazılabilmesi için daha uygun bir dönemin gelmesi beklendi. Nihayet 2013 sonrasında, uluslararası konjonktürde meydana gelen değişikliklerle beraber, ülkemizde uygulanan büyüme modelinin de sonuna gelindiğinin işaretleri alınmaya başlandı. Büyüme oranlarındaki düşüşleri, izleyen yıllarda kur istikrarında bozulmalar izledi. Enflasyon ve faizler daha önce olmadığı şekilde yükselişe geçti. Etkileri giderek gündelik hayatta da hissedilen bu konjonktürlü değişikliklerin sebepleri konusunda, sonunda kamuoyunda da merak uyanmaya başladı. Bu merak, bir bakıma kitabın zamanlamasını da belirleyen bir unsur olmuştur. Yaklaşık 15 yıldır sürdürülen uygulamaların ekonomiyi karşı karşıya bıraktığı çıkmazların fiili olarak görülebilmesine fırsat doğurmuştur. Bugün kamuoyunun yaşadığı iktisadi gerçekler daha önce yapılan teorik irdelemelerden elde edilen sonuçlardan pek farklı olmasa da, bunların halkın gündelik hayatına etki etmesini görmek, bu politikaların değerlendirilmesinde çok daha etkili olmaktadır.

Bu değişim sürecinde, yürütülen politikalar bizzat hükümet mensupları tarafından da eleştirilmeye, bu politikaların olumsuz sonuçları kamuoyu tarafından da görülmeye başlandı. Ancak, dünya ekonomisinin içinde bu-

lunduğu konjonktürle siyasi iktidarın giderek artan kırılganlığı, bu politikaların terk edilmesini zorlaştırdı. Dahası, ortaya çıkan ekonomik sorunların, iktisadi birimlerin gündelik hayatına etkisi bir süre sınırlı kaldı; böylece iktidara yönelik kamuoyu desteği devam etti. Son yıllarda dünya konjonktüründe meydana gelen değişiklikler bu politikaların sürdürülebilirliğini tehlikeye sokarken, ülkemizdeki iktisat camiası da alternatif arayışlarına girdi, mevcut politikalar daha çok eleştirilmeye başladı. Ancak bu tartışmaların çoğu siyasi tartışmaların gölgesinde yapılmakta, çok azı herhangi bir analitik temele dayanmaktadır. Bu kitabın temel amaçlarından biri, mevcut tartışmalara bir analitik çerçeve çizilebilir ve bir süredir ülkemizde uygulanan büyüme modelinin işleyişini teorik düzeyde inceleyip, temel kısıtlarını ortaya koyabilmektir.

Küreselleşmenin hız kazandığı 2000’lerde, gelişmekte olan piyasa ekonomilerinin, kalkınmalarında gösterdikleri farklılıklar giderek daha belirgin hale geldi, büyümelerinde sanayileşme “daha olgunlaşmadan” önemini yitirmeye başladı. Teknolojik gelişmelerin de etkisiyle imalat sektörünün önemi azalırken, hizmet üretimi sağlayan sektörlerin üretimde ve istihdamda önemi arttı. “Erken sanayisizleşme” olarak ifade edilen bu gerçek, 2000’ler boyunca ülkemizde de görülmeye başladı. Dünyada artan finansal imkânlar, teknolojik gelişme ve bunlara herkes tarafından erişilebilirliğin artması, erken sanayisizleşmenin temel faktörleri olarak görülmektedir. Bunlara ek olarak bu kitapta, erken sanayisizleşmeyi önleyecek makroiktisadi politikaların uygulanamamasının ve mevcut politikaların yurtiçinde “görelî (nispi) fiyatlar”da oluşturduğu deformasyonların da bunda etkili olduğu vurgulanmaya çalışılmaktadır.

Böyle bir kitabı yazmamdaki ısrarları ve zaman zaman zorlamalarıyla bana destek olan İTÜ İşletme Fakültesi’ndeki çalışma arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim. Özellikle, neredeyse 2005 yılından itibaren böyle bir kitap yazmam gerektiğini hatırlatıp, ısrar eden arkadaşım Fatma Küskü Akdoğan’na teşekkürü bir borç bilirim. Çalışma ofisimde yaptığımız tartışmalara katılıp, düşüncelerini benimle paylaşan Suat Küçükçiği’ye ve Mehmet Erçek’e, ayrıca düşüncelerini paylaşmanın yanında zaman zaman itirazlarını da çekinmeden dile getiren Saime Suna Kayam’a çok teşekkür ederim. Kitapta yer alan teorik çerçevenin geliştirilmesine önerileriyle katkıda bulunan Koç Üniversitesi Öğretim Üyesi, arkadaşım Kamil Yılmaz’ın desteğine minnettarım. Bu kitaba temel olan düşüncelerin üretiminde yer alan bazı

bilimsel çalışmalarını birlikte yaptığımız, akademik ve idari anlamda yardımlarını hiçbir zaman benden esirgemeyen meslektaşım, öğrencim Ayşe Aylin Bayar'ın özel bir teşekkürü hak ettiğini düşünmekteyim. Bu kitabın yayına hazırlanmasında gösterdikleri sabır, anlayış ve titiz çalışmalarından dolayı İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları'na teşekkür ederim. Ancak metni baştan sona okuyup, düzeltmelerini yapan ve yayına hazır hale getiren editörüm Hülya Hatipoğlu'na, bu eserin mizanpajını titizlikle yapan Görkem Didem Öztuncer'e ve yayınlanmasında desteğini esirgemeyen yayınevi koordinatörü Cem Tüzün'e ayrıca teşekkürü borç bilirim. Onların gayret ve çabaları kitabın hızlı bir şekilde yayına hazır hale gelmesini sağladı.

Tüm bunların ötesinde kariyerimin her aşamasında yanımda olan, bilgi ve öngörülerıyla benim gibi birçok arkadaşımın yol göstericisi olan değerli hocam Ertuğrul Tokdemir'e bu vesileyle tekrar teşekkür etmek isterim. Kitap yazımının tüm güçlüklerini benimle birlikte göğüsleyen, bana hiçbir konuda desteğini esirgemeyen eşim Gökçe'ye ve ailemizin neşe ve motivasyon kaynağı kızım Minel'e ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak, kitaptaki görüş ve düşüncelerle hata ve yanlışların tek sorumlusunun kitabın yazarı olduğunu ve tüm bunların yazarı bağladığını, bu kitaptaki düşüncelerden yazarın bağlı bulunduğu kurum ve kuruluşların sorumlu tutulamayacağını ayrıca belirtmek isterim.

Öner Günçavdı
Maçka, 15 Ağustos 2023

BİRİNCİ BÖLÜM
Ekonomik Büyüme ve Sanayisizleşme

“Büyümüştük, Ama Biraz Kalitesiz Olmuş!”*

“...İnşaat sektörüne dur, sanayiye ilerle dersiniz
çöküntü başlar.”**

– RECEP TAYYİP ERDOĞAN

Türkiye ekonomisinde kritik öneme haiz birtakım tarihler vardır. Bunlar genellikle ekonominin işleyişine ilişkin radikal değişimlerin yapıldığı tarihlere işaret eder. Bunlardan biri de 2001 yılıdır.

Türkiye ekonomisinde önemli bir krizle anılan bu tarih, aynı zamanda ülke ekonomisini düzlüğe çıkaran, ekonominin kaynak kullanım tercihlerini radikal bir şekilde değiştiren kapsamlı yapısal reformların başladığı bir yıldır.

Çok uzun yıllar kalkınmanın önemli bir koşulu olarak, bizim gibi gelişmekte olan ülkelere “piyasalaşma”yı sağlamak için tavsiye edilen birtakım reform adımlar, Türkiye özelinde 1980 ve sonrasında atılmıştır. Bir yandan daha önce ekonomide olmayan piyasa kurumları inşa edilmeye çalışılırken, öte yandan halihazırdaki piyasalar da güçlendirilmiştir. Bu süreçle beraber ekonomide “serbestleşme” (*liberalisation*) yönünde adım atılmasına gerek duyulmuş ve bu yönde yapılması gerekli reformlar aşamalı bir şekilde yapılmış, Türkiye ekonomisi dünyaya açılmıştır. Bu kapsamda devletin ekonomideki ağırlığı ve kontrol gücü azaltılmıştır.

(*) “Büyümenin kalitesi” temalı iktisadi tartışmaların başlangıcı, 2013 yılı sonbaharına değin uzanmaktadır. Bu konuda *Hürriyet* gazetesinin 18 Eylül 2013 tarihli nüshasındaki “Büyümenin Kalitesi Önemli” başlıklı haber dikkate değerdir.

(**) Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 12 Aralık 2014 tarihinde TOBB üyelerine yapmış olduğu konuşmadan alınmıştır. Ancak 2018 sonrasında ekonomide yaşanan kur istikrarsızlığı, artan enflasyon ve faizlerin ortaya çıktığı yeni koşullarda, dışarıdan borçlanma imkânlarının da azalmasıyla Sayın Cumhurbaşkanının bu görüşleri de değişmiş, daha önceki bu görüşüyle zıt bir şekilde, ülkenin döviz gelirlerini artıracacağı düşünülen sanayinin önemi kamuoyunda vurgulanmaya başlamıştır.

Bu serbestleşme süreci IMF ve Dünya Bankası desteğiyle yürütülmüş, uygulanan reform programı da o günlerde uygulanmış olan programların en başarılarından bir olmuştur.¹ Önce mal piyasaları serbestleştirilmiş, ardından dış rekabete açılmıştır. Bu bağlamda, mal piyasalarını, finansal piyasaların serbestleştirilmesi izlemiştir. Ekonominin mali kesiminde daha önce olmayan birçok yeni mali kurum da bu reformlar kapsamında oluşturulmuştur.² Faizler üzerinde piyasanın belirleyici rolü tesis edilmiş ve güçlendirilmiştir. Son olarak da, 1980'lerin sonunda finansal piyasalarımızın dünyayla bütünleşmesini sağlayan Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararname devreye sokularak, TL'nin konvertibilitesi sağlanmıştır. Bu karar uyarınca, sermaye hareketleri izne tabi olmaktan çıkartılmış, yerleşikler ve yabancılar döviz ve TL cinsinden hem yükümlülük alabilir hem de borç verebilir duruma getirilmiştir.³

Bu serbestleşme gayretinin ekonomide maalesef “asimetrik” sonuçları olmuştur. Bu reformların ardından ekonomide ciddi miktarda kaynak artışı sağlanmış olmasına rağmen, kamu ile özel sektör arasında kaynak kullanımı bakımından orantısızlık ortaya çıkmıştır. Kamu asimetrik bir şekilde, özel sektöre nazaran çok daha fazla kaynak kullanmaya başlamış ve tüketmiştir. Bunda kamunun kaynak ihtiyacında görülen önlenemeyen artışlar önemli rol oynamıştır.

Elbette bu bağlamda yapılan itirazlar, kamunun daha fazla kaynak kullanımına yönelik itirazlar değildi. İtirazların asıl sebebi, kamunun kullandığı kaynakların verimsiz olması ve bu kullanımların etkin bir kullanım şekli olmamasıydı. Maalesef 1980'lerin sonuna doğru, bu reformlardan geriye dönüşlerin ortaya çıkmasına, kamunun ekonomide artan ağırlığına şahit olduk. Böylece, 1980'lerin ilk yıllarından itibaren yapılmış olan yapısal reformlar, nihayetinde kamu kesiminin çok fazla verimsiz kaynak kullanı-

1 1980 sonrasında yapılan bu reformlar, Türkiye ekonomi tarihinde özel bir öneme sahiptir. Zira bu reformlar, daha önceleri katı bir şekilde kamunun kontrolündeki bir ekonomiyi serbestleştirmeyi, kalkınmak için daha fazla kaynak üretebilecek bir yapıya kavuşturmayı amaçlamaktadır. Aslında bu reformlarla, ekonominin ihtiyaç duyduğu mali kaynakların, sanayi faaliyetlerden yararlanarak yapılan ihracat gelirlerinden temin etmesi sağlanmıştır. Ekonomide devletin, suni ve bir o kadar da iktisadi bir gerekçeye dayanmadan refah artırmayı amaçlayan değer transferlerinin önünü kesmiştir. Aslında bu reformlarla, Türkiye ekonomisinin kalkınması için ön-görülen bir ekonomik yapı ilk kez kamuoyunda tartışılmaya açılmıştır. Amaç, hem ülkenin tasarruflarını hem de ihracat gelirlerini artıracak bir yapıya sahip olmasını temin etmektir.

2 Bu kurumların başında, 1986 yılında kurulan Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) gelmektedir.

3 Nazım Kadri Ekinci, “Türkiye’de 1980 sonrası kriz dinamikleri ve intibak mekanizmaları,” *Toplum ve Bilim* (Yaz, 1998):7-26.

miyla sonuçlandı. Bu sorunu çözenin yolu ise, kamu kesiminin kullandığı kaynakların verimini artırmak ve bunun için de kamu sektörünü kapsayacak reformlar konusunda adım atmaktır.

Bu reformlar yapılmayıp ertelendiğinde, son derecede yüksek faizlerle yurtdışından borçlanmak zorunda kalınmıştır. Bu bir bakıma, 32 Sayılı Kararname'nin getirdiği olanakların siyasiler tarafından kötüye kullanımı anlamına gelmiştir. Siyasi amaçlarla yapılan kamu harcamalarından elde edilen verim düşmüş, bu tarz kullanımların ekonomiye maliyeti de artmıştır. Elbette bu sürdürülebilir bir durum değildi; er ya da geç bunun bir sonu gelecekti ve kamu sektörünün reformuna yönelik adımlar eninde sonunda atılmak zorunda kalıncaktı. Zira böyle de oldu.

Siyasilerin kendi kontrollerindeki kamunun, özgürce kaynaklarını kullanabilme gücünden vazgeçmek anlamına gelecek olan bu tür reformlara rıza göstermesini beklemek son derecede zordur. Zira otonom olarak kendi inisiyatifi altında, ekonomideki kaynakların ve tabii gelirin “yeniden dağıtım”ına olanak sağlayan böyle bir kontrol gücünün, onlara bazı siyasi yararlar ürettiği olması, itirazlarının başında gelen sebeplerdendir. Bu yüzden 1980’ler boyunca ekonomide kaynak miktarını artıran birçok piyasa dostu reform yapılırken, siyasetçiler kamunun daha rasyonel temellerde kaynak kullanımını sağlayacak reformları geciktirmeyi tercih ettiler.

Tüm bunların sonucunda, Türkiye’de, ekonomiye kaynak yaratmak için piyasa dostu ve liberal olanlar, o kaynakların siyasi amaçlarla kullanımında ağırlıklı bir şekilde merkezileşmiş bir ekonomik yapının yanında yer almayı tercih ettiler. Bu bakımdan 1990’ların sonu Türkiye ekonomisi için bir milat oldu.

KRİZ VE REFORM

Türkiye’nin 2001 yılında karşı karşıya kaldığı ekonomik kriz, uzun yıllar ötelenen problemlerin artık sınırlarına gelinmesinin sonucudur. Aynı zamanda bu kriz, kaynak kullanımında etkinliği ve verimliliği dikkate almayan, kaynakların çoğaltılmasına değil, aksine sadece “yeniden dağıtım”ına öncelik veren, kamu kesiminin önderliğinde “iç talep çekişli bir büyüme politikası”nın iflasıdır.

Kriz sonrasında uygulanan politikalarla, kısa dönemde öncelik makroiktisadi istikrarın sağlanmasına verildi. Orta ve uzun vadede öngörülen yapısal reformlarla da ekonominin, özellikle kamunun, kaynak kullanım

önceliklerinin değiştirilmesi amaçlandı. Çok kısa sürede, kamu kesimi daha az mali kaynak kullanır hale getirilirken, bunların ekonomiye sağlayacağı verimlilik dikkate alınarak kullanımını sağlayacak adımlar ivedilikle atılmıştır.⁴ Piyasa dinamiklerinin belirleyiciliği, her zaman olduğu gibi bu reform sonrası politikalarda da öne çıkartılmıştır. Piyasalarda oluşabilecek aksaklıkların giderilebilmesi için, piyasaların gözetim ve denetimini sağlayacak yeni kurumsal düzenlemeler yapılmıştır.

Kamu sektörü reformları kapsamında özelleştirme hız kazanmış, buradan elde edilen mali kaynak miktarında önemli artışlar yaşanmıştır. Makroiktisadi istikrarın sağlanabilmesi için enflasyonla mücadeleye önem verilmiş, enflasyon çok kısa zamanda çift haneli rakamlardan tek haneli seviyelere düşürülebilmisti. 1990'lar boyunca yüksek seviyelerde seyreden faizlerdeki düşüş, bu mücadelenin en önemli sonucu olarak karşımıza çıktı. Sağlanan kur istikrarı sayesinde, Türkiye'nin büyümesi için gerekli mali kaynaklar yurtdışından kolaylıkla elde edilir hale geldi. Bu reformlar vasıtasıyla, kamunun ekonomideki kaynaklar üzerindeki kontrol gücü ciddi oranda azaldı. Ortaya çıkan kaynakların özel kesim tarafından kullanımı sağlanarak, ekonomideki toplam faktör verimliliğinin artırılması sağlandı. Bu kaynaklar öncelikle sanayide yatırıma dönüşerek, var olan teknolojilerin yenilenmesine yöneltildi. 2003-2007 arası dönemde hem sanayi yatırımları hem de sanayi üretiminde artışlar yaşandı.

Ekonominin yapısal dönüşümünü amaçlayan bu reformların yer aldığı 2002-2007 dönemi, aynı zamanda krizden çıkmak için gerekli mali kaynağın, elverişli şartlarda IMF'den temin edildiği bir "stand-by" dönemidir. Bu dönemde, hükümetin uygulamaya koyacağı politikalar IMF'yle mutabakata varılarak belirlenmiştir. Diğer bir deyişle, bu dönem zarfında, IMF'in onay vermediği herhangi bir politikanın uygulanmasının olanağı yoktur. Bu zorunluluk "31 Aralık 2007" sonrasında kalmamış ve hükümet kendi belirlediği harcama önceliklerine göre harcama yapabilme özgürlüğüne ulaşmıştır. Bu özgürlük hiçbir dışsal kısıtın engeline takılmadan, siyasetçinin istediği miktarda ve istediği alanlarda kaynak kullanımını kapsamaktadır. Bu sebeple, *stand-by* anlaşmasının bittiği bu tarih, AKP'nin ekonomide popülist politikalara yönelmeye başlamasının miladı olarak kabul edilebilir.

4 Kemal Derviş, *2000'li Yıllarda Türkiye'nin Büyüme Süreci ve Temel Sorunları*. Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Forumu Konuşması No. 38 (Ankara: TÜBA, 2006).
Kemal Derviş, Serhan Asker ve Yusuf Işık, *Krizden Çıkış ve Çağdaş Sosyal Demokrasi: Kemal Derviş Anlatıyor* (İstanbul: Doğan Kitap, 2006)

Bu dönemde, “uluslararası” mali piyasalarda da Türkiye’nin lehine önemli gelişmeler yaşandı. Öncelikle 2001 yılında ABD’deki Dünya Ticaret Merkezi’ne yapılan terör saldırısından sonra, ABD bunu yapan terör örgütlerine karşı dünya çapında kapsamlı bir savaş başlattı. Bu savaşın yol açtığı kamu harcamalarındaki artış, dünya mali piyasalarında genişletici yönde bir etki yarattı. Bunun sonucunda dünyada mali kaynak bolluğu oluşurken, faizlerde de ciddi oranda düşüşler yaşandı. Bu uluslararası kurumsal yapı da, AKP iktidarı ve onun uyguladığı popülist harcama politikalarının finansmanı için elverişli koşulları oluşturmuştur. Böylesine elverişli koşullar daha önce Türkiye’deki hiçbir iktidarın sahip olmadığı koşullardı.

Buna ek bir destek de, dünya ticaretinin yapısında görülen gelişmelerle ortaya çıktı. Bu gelişmelerin ardından Çin dünya ticaretine dahil oldu ve Batı kaynaklı birçok tedarik zincirinin ayrılmaz bir parçası haline geldi. İşgücü maliyetleri üzerinde önemli bir rekabet gücüne sahip olan Çin’in dünya ekonomisine temin ettiği ucuz girdi ve mamul mallar, likidite genişlemesinin yaratabileceği enflasyonist etkilerinin kontrol edilebilmesinde önemli bir imkân sağladı.

Tüm bu gelişmelerin ışığında, bu likidite artışının ABD ekonomisinde yarattığı etkileri önceden görüp gerekli tedbirleri alacak bir denetim ve düzenleme mekanizmasının Amerika mali sisteminde olmaması, 2008-2009 yılları arasında, konut sektöründe daha önce kontrolsüz likidite bolluğuyla şişmiş bir balonun patlamasıyla başlayan ciddi bir finansal krizin yaşanmasına yol açtı.

Dünya üzerinde oluşan likidite bolluğu ve uygulana reformların etkisiyle Türkiye’nin yatırım yapılabilir bir ülke konumuna gelmesi ve böylece uluslararası mali kaynaklara daha ucuz ve kolay erişim imkânına ulaşması mümkün olmuştur. Dahası, bu dönemde ülkenin demokratikleşme yönünde yaptığı siyasal reformlar ve Avrupa Birliği’yle (AB) başlatılan üyelik görüşmeleri de, Türkiye’nin yatırım yapılabilirliğini yabancılar nezdinde artırdı.

Çevresel şartlardaki bu olumlu gelişmeler üstüne, içeride uygulanan makroekonomik politikalar da, bu uluslararası piyasalardan elde edilen kaynakların siyasiler tarafından kullanımını kolaylaştırmıştır. Bu dönemde hükümetin para politikası enflasyonla mücadeleye önem verirken, bu konuda gösterilen kararlılıkla, dışarıdan sermaye girişlerine uygun bir ortam oluşturuldu. Ayrıca uluslararası likidite bolluğu, yurtiçindeki iktisadi birimlerin krediye erişiminin önündeki tüm engellerin aşılmasına olanak sağladı. Sa-

dece kurumlar değil, aynı zamanda bireyler de ciddi manada krediye erişip, harcama yapabilir duruma geldi. Gelirler düşük kalmış olsa da, borçlanma imkânlarının sağladığı satın alma gücü, vatandaşa refah artışı olarak yansıdı.

Bu süre zarfında bir yandan enflasyon düşerken, diğer yandan Merkez Bankası kaynaklarına ihtiyaç duymadan yurtiçi kredi genişlemesi sağlanabilmiştir. Toplam taleple birlikte artan cari açığa, özellikle özel sektör firmalarının ve hane halklarının borçluluk oranlarının artması eşlik etti. Ancak, rekor düzeylere varan cari açığın finansmanında, bu süre zarfında herhangi bir kısıtla karşılaşılması.

Artan “yerel” para talebi ve başlangıç yıllarında para politikasındaki sıkı duruş, TL’nin değer kazanmasına yol açtı. Buna bir de “enflasyon hedeflemesi” politikasıyla yurtiçi fiyatların artış hızına getirilen sınırlama eklenince, ekonomide artan talebin kompozisyonunda değişme yaşandı. Özellikle uygulanan para politikasıyla içerideki fiyatlar üzerine getirilen kontrol TL’nin reel olarak değer kazanmasına yol açarken, yabancı malların görece olarak ucuzlamasına, buna karşılık yerli mallara göre daha pahalı hale gelmesine neden olmuştur. Bu durum, ekonominin cari açık vermesine yol açan görece fiyat yapısında, ekonomide sanayisizleşmeye yol açan bir deformasyona neden oldu.

Görece fiyat yapısındaki bu bozulmanın sonucu olarak, ekonomide yerel düzeyde üretilen malların, özellikle de “hizmet-ticaret-ve-inşaat” gibi sektörlerde üretilen mal ve hizmetlerin talebinde ciddi artışlar meydana geldi. Bu sektörler tarafından üretilen mal ve hizmetler literatürde “ticarete-konu-olmayan mallar” olarak adlandırılmaktadır. Bu tarz malların üretiminde döviz cinsinden kaynaklar kullanılabilirken, bu malların satışından, ağırlıklı olarak yerel para biriminden gelirler elde edilmektedir. Yurtiçinde herhangi bir talep dalgalanmasının karşılığında bu malların yurtdışında üretilmiş muadilini yerel piyasalara getirip satabilmek fiziki olarak mümkün değildir.

Buna karşılık TL’nin reel olarak aşırı değerlendirilmesi, yerleşiklerin döviz cinsinden satın alma gücünün artmasına neden olacak, ağırlıklı olarak sanayi sektöründe (ve kısmen tarım ve madencilik sektörlerinde) üretilen ve dış ticareti yapılabilen malların yurtiçinde üretilmesinin cazibesi azaltacaktır. Bu mallara yönelik oluşan talep, döviz cinsinden artan satın alma gücünden faydalanarak ithalatla karşılanacaktır. Buna benzer malların giderek dışarıdan temin edilmesi, yerel düzeyde bu malların üretimini yapan sanayilerde iş hacimlerinde daralmayı ve beraberinde de “sanayisizleşme”yi gündeme getirmektedir. Bu tarz mallar “ticarete-konu-olan mallar” olarak tanımlanmaktadır.

Üretimin finansmanı bakımından herhangi bir zorluk çekmeyen siyasetçiler, arzu ettikleri yüksek ekonomik büyüme oranlarını, dünyada rekabet koşulları çetin olan “ticarete-konu-olan mallar”ın üretimiyle temin etmek yerine, daha çok böyle bir rekabetten muaf olan “ticarete-konu-olmayan” malların üretime yönelerek temin etmeyi tercih ederler. Bu da ister istemez büyümenin niteliğini bozucu etki yapar.

Ülkemizde de benzer kolaycılığın cazibesine kapılmış olan siyasetçiler, kolay borçlanma ve aşırı değerli TL'nin sağladığı satın alma gücünü kullanarak, giderek daha fazla ticarete-konu-olmayan mal üretimine yönelmiş ve ekonomik büyüme, giderek daha fazla bu tarz malların üretimine ve bu faaliyetlere yönelik üretimi ve talebi artırıcı kredi genişlemesine dayanır hale gelmiştir. Böylece büyüme daha çok, “ticarete-konu-olmayan mal çekişli” hale gelmiştir.

Bu durum ister istemez, büyümede bir kalite sorununu kamuoyunun gündemine getirdi. “Ticarete-konu-olmayan mallar”ın üretildiği sektörler, sadece büyümenin değil, aynı zamanda siyasilerin ihtiyaç duyduğu istihdamın da en önemli kaynağı haline geldi. İktidar için gerekli kamuoyu rızasını üretmek için, bu sektörlerin büyümesine dayalı istihdam ve gelir, mali kısıt dışında herhangi bir başka kısıta rastlamadan kolayca yaratılabildi.

Büyümenin kalite sorunu 2013 sonrası dönemde kronik bir hal alırken, kamuoyu nezdinde de daha belirgin olmaya başladı. Aynı dönemde, ülkemizdeki büyümenin kalitesi sorununu yaratan nedenler ve bu sorunu doğuran dinamik süreçlerin anlaşılmasıyla birlikte, büyümenin kalitesini artıracak gelişmelerin neler olabileceği konusunda merak duyulmaya başlandı.

Ancak kamuoyunda hem bu ilginin düzeyi hem de siyasilerin bu konuya verdikleri önem, o günlerde devam etmekte olan likidite bolluğu içinde tam olarak anlaşılamadı. Sonuç olarak, siyasi öncelikler ekonomik önceliklerin önüne geçmiştir.

İşbaşındaki hükümetin yapmış olduğu bu sektörel tercihlerin bir sonucu olan büyümenin kalite sorunu, 29 Mart 2013 tarihinde yapılan Ulu- dağ Ekonomi Zirvesi'nde yaptığı konuşmayla, Devlet Bakanı Ali Babacan tarafından ilk kez resmen dile getirilmiştir. Konuşmasında sürdürülebilirlik konusuna da değinen Ali Babacan, büyümenin kalitesiyle birlikte finansmanın öneme dikkat çekmiştir. Dahası uluslararası mali piyasalarda yaşanabilecek bir daralmanın, Türkiye gibi ülkelerdeki büyüme oranları üzerinde yaratacağı olumsuz etkilere dikkat çekmiştir.